

TKDB' 35, 3 (1986)

«GRI YAYINLAR VE KÜTÜPHANELERİN BU YAYINLARLA İLGİLİ İŞLEMLERİ» ADINI TAŞIYAN YÜKSEK LİSANS TEZİ HAKKINDA

Didar BAYIR

Aşağıdaki yazı, yüksek lisans tezi olarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nde gerçekleştirilen çalışmanın özetidir. Prof. Dr. Jale Baysal'ın yönetiminde hazırlanan tez, «Gri Yayınlar ve Kütüphanelerin Bu Yayınlarla İlgili İşlemleri» adını taşımaktadır. Gerekli eklerle beraber 185 sayfa olan tezin sonunda altmışbir künyeden oluşan bir bibliyografya verilmiştir.

Gri yayınların sağlanmasında yardımcı olabilecek bütün kaynaklar ve sağlama merkezlerinin ad ve adresleri, bu tür yayınlarla ilgilenen meslektaşlarımıza yardımcı olması düşüncesiyle tek tek anılmaktadır. Yine, aynı düşünceyle tezin özetinin sunulduğu bu yazının sonuna tezin «İçindekiler» sayfası ek olarak sunulmuştur.

Bu tezin kopyaları Ankara'da TUDEK Müdürlüğü'nden, İstanbul'da ise, çalışmanın yapıldığı Üniversite Kütüphanesi ile Fakülte Kütüphanesinden fotokopi yoluyla sağlanabilir.

«GRI YAYINLAR VE KÜTÜPHANELERİN BU YAYINLARLA İLGİLİ İŞLEMLERİ» ADLI TEZİN ÖZETİDİR

Günümüzde bilgi artık, bilinen geleneksel yayın kanalları dışında kalan yöntemlerle üretilen çeşitli formlardaki yayınlarda da karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel yayınlara (kitap, dergi gibi) benzemeyen yayınların sayısı gün geçtikçe artmakta ve bu tür yayınların beraberinde getirdikleri problemler de çoğalmaktadır.

Bilinen ticarî yayın kanalları yolu ile üretilmeyen ve fiziksel görünüş ve bibliyografik sunuluşlarındaki farklılıklardan dolayı, geleneksel yayınlardan ayrılan bu yayınlara «gri yayın» adı verilmektedir. Bu terim kütüphanecilik sözlüğüne son on yıl içerisinde girmiştir.

Ülkemizde değişik zamanlarda, değişik terimler altında toplanan bu tür yayınlara son zamanlarda verilen tek ad, sayın Aynur Ertunç'un 1984 tarihinde «gri yazın» terimi olmuştur.

Çeşitli yöntemlerle sınırlı sayıda çoğaltılan bu tür yayınlar arasında

tezleri, raporları, bilimsel toplantı bildirimlerini, standartları, patentleri, özel istekler için yapılmış çevirileri saymak mümkündür. Bu belgeler arasında küçük magazinleri ,ticarî yayınları, broşür görünümündeki resmî yayınları katan çeşitli görüşler vardır. Bütün bu belgelerin sahip olduğu ortak özellikler, hepsinin gri sayılmasına neden olmuştur. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz :

1. Genellikle sınırlı sayıda ve çoğunlukla baskı dışı tekniklerle çoğaltılmaktadırlar.

2. Gri yayınlar, genellikle, daktilo ya da teksir edilmiş metinler olup broşür görünümündedirler. Pek çoğu da mikrofilm ya da mikrofiş olarak basılmaktadır.

3. Bilinen geleneksel ticarî yayın kanalları yoluyla yayınlanmadıkları için, sağlanmalarında ve buna bağlı olarak bibliyografik denetimlerinde güçlük çıkmaktadır.

4. Genellikle biçimleri nedeniyle kütüphanenin genel dermesinden ayrı tutulmakta ve özel kataloglama ve sınıflandırma yöntemleri gerekmektedir.

Dağılımlarının gelişigüzel yapılması, hem hazırlanışlarında, hem de üretimlerinde dikkatli bir denetimden geçirilmemeleri gibi sorunlara rağmen, görüşler gri yayınların yıllık sayısının arttığı konusunda birleşmektedir. Özellikle bilimsel ve teknik yayın üreticileri bu tür yayınları, daha kolay ve hızlı üretilmeleri, ucuz olmaları nedeniyle tercih etmektedirler.

Bilgi kullanıcıları için, gri yayınlar, bilgiyi en doğru ve en hızlı iletmeleri bakımından önem taşımaktadırlar. Örneğin, bir araştırma raporunun bilim ve teknoloji alanlarındaki en son gelişmeleri ve araştırma sonuçlarını vermesi nedeniyle büyük bir titizlikle hazırlanmış olması bu tür yayınların değerini bir kat daha arttırmaktadır.

Bibliyografik denetimlerinde ve sağlanmalarında güçlük çıkmayan gri yayın türleri arasında standart ve patentleri gösterebiliriz. Her ülkede standart ve patent çıkartmak ve dağıtmakla sorumlu olan kuruluşlar vardır. Bu kuruluşlar yaptıkları yayınlarla, bu belgelerin ilgililere duyurulmasını sağlamaktadırlar.Örneğin ülkemizde, Türk Standartları Enstitüsü çıkardığı standartları yayınladığı yıllık TSE Kataloğu'nda ve diğer yayınlarında; Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sinaî Mülkiyet Gazetesi'nde duyurmaktadırlar.

Diğer gri yayın türlerinin sağlanması ve bibliyografik denetimleri için çeşitli ülkelerde yapılmakta olan çalışmalar vardır. Ancak, bu yayınların çoğu, örneğin bilimsel toplantı bildirimleri, tezler geleneksel yayın formu-

nu aldıktan sonra bibliyografik kaynaklara girebilmekte, böylece de bilgi güncelliğini yitirmektedir.

Gri yayınların kütüphanelerde ve bilgi verme merkezlerinde düzenlenmeleri konusunda yapılan çalışmalar, günümüzde hız kazanmış ve çok değerli sonuçlar elde edilmiştir.

Günümüze gelinceye kadar gri yayınların kütüphanelerde ve bilgi verme merkezlerinde düzenlenmeleri farklı yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde bugün bu tür yayınlar için uygulanmakta olan belli kataloglama kuralları ve sınıflandırma sistemleri yoktur. Her kütüphane ve bilgi verme merkezinde pratikte geçerli olan yönetimler kullanılmaktadır. Ulusal düzeyde gri yayınların düzenlenmeleri bakımından birlik sağlayıcı çalışmalar henüz yapılmamaktadır. Bunun en önemli nedeni, ülkemizde daha geleneksel yayınlarla ilgili problemlerin bile çözülmemiş olması, geleneksel yayınların yanında gri yayınların çok yeni bir çalışma alanı oluşturmasıdır.

Avrupa ülkelerinde Gri yayınlar alanındaki kaybı önlemek amacıyla 1978'de New York'da «Commission of the European Communities» ve «British Library Lending Division»ın ortak olarak düzenledikleri seminer problemlerin çözümü için başlangıç olmuştur .

York seminerinde alınan kararlar formüle edilerek uygulamaya konulmuştur. Bu önerilere göre; gri yayınlar için verilen bir tanım kabul edilmiş, gri yayın türleri belirlenmiş, her ülkede gri yayınlarla ilgili işlemlerden sorumlu olacak bir merkez kurulması ve gri yayınların bibliyografik sunuluşları ile ilgili çalışmalar yapmak üzere bir komisyon oluşturulması kararlaştırılmıştır.

Avrupa'da gri yayınlar için bir enformasyon sistemi kurulması konusunda Ocak 1980'de Fransa hükümeti tarafından yapılan bir öneriyle SIGLE (System for Information on Grey Literature in Europe) projesi doğmuştur. Sisteme başlangıçta Belçika, Fransa, Federal Almanya, İngiltere, İrlanda, Lüksemburg ve İsveç'ten konuyla ilgili çeşitli kuruluşlar katılmıştır. Danimarka, Hollanda ve İtalya gibi ülkelerin 1986 yılı içinde sisteme katılmaları beklenmektedir.

SIGLE projesinin amacı, sisteme katılan ülkelerde üretilen gri yayınları elde edebilen ve bu yayınlara hem bibliyografik ve hem de fiziksel erişimi mümkün kılabilen bir sistem oluşturmaktadır. Katılan her ülkeden ilgili kuruluşlar, kendi ülkelerinde üretilen gri yayınları toplama, kataloglama, sınıflandırma, dosyalama ve dağıtma gibi işlemlerden sorumludurlar.

SIGLE projesinin maliyeti, başlangıçta Avrupa Toplulukları Komisyonu tarafından karşılanmış, sisteme katılan her ülkede gri yayınlar-

la ilgili işlemleri yürüten merkezlerin giderlerini yüklenmiştir. Zamanla sistemin, belge dağıtım servisleri, yapılacak aylık ve yıllık bibliyografya yayınları gibi işlerden sağlanacak gelirle kendi kendini desteklemesi beklenmektedir.

Projenin kapsamı bilimsel ve teknik alanlarda üretilen gri yayınlarla sınırlı tutulmuş iken, 1983'ten bu yana sosyal bilimler ve insan bilimleri alanlarında çıkarılan gri yayınların da sisteme alınmasıyla SIGLE'in kapsamı genişletilmiştir.

Technical Processing Centre'in hazırlamış olduğu SIGLE kataloglama kuralları, SIGLE konu grupları ve standart bibliyografik tanım formu, ilgili kuruluşlara yapacakları işlemlerde yol göstermektedir. Sisteme gönderilecek bilgilerin bu kurallara uygun olması gerekmektedir.

SIGLE bilgisayara dayalı bir sistemdir. SIGLE'a girecek ve SIGLE'dan sağlanacak bilgilere, EURONET-DIANE olarak bilinen ve Avrupa Toplulukları Komisyonu tarafından desteklenen iletişim şebekesi yardımıyla erişmek mümkündür.

Ülkemiz açısından böyle bir sisteme katılmak belki şimdi düşünül-meyebilir ancak, zamanla meydana gelebilecek gelişmelere ayak uydur-mamız açısından, benzeri çalışmalar içine girmemiz yerinde olacaktır. Ayrıca, kütüphanecilerimizin konu ile ilgili deneyimlerini birleştirmeleri, bu çalışmalarını yayınlamaları, kısacası bu tür yayınlara lâyık oldukları değeri vermeleri gerekmektedir.